

Nyhetsbrev fra Program for kulturstudier

Adresse: Senter for kulturstudier, Haakon Shetelig's plass 11, 5007 Bergen

Tlf. 55589810, Faks. 55589809, e-post: kulturstudier@kul.uib.no

www.uib.no/kul/

Tema: Ungdom og språk

Program for kulturstudier er et forskningsprogram i regi av Norges forskningsråd. Programmet skal i femårsperioden 1998 til og med 2002 fremme tverrfaglig humanistisk og samfunnsvitenskapelig forskning om kulturforståelse, kulturbrytning og kulturpolitikk i det moderne Norge. Gjennom finansiering av større grunnforskningsorienterte prosjekter, er målet med programmet å framskaffe ny kunnskap som kan bidra til å øke innsikten i og forståelsen for utviklingen av kulturelle verdier, forestillinger, ytringsformer, interesser og konflikter i det norske samfunnet. Samtidens mangfoldige kultursituasjon studeres på bakgrunn av både historiske og internasjonale kontekster. Tradisjonelle kulturforståelser, både i forskningsmiljøene og i samfunnet for øvrig, skal problematiseres.

Programmet har også som mål å bidra til at det etableres en mer aktiv kulturdialog i det norske samfunnet. Forskningsprosjektene vil ha en slik dialog både som forutsetning og som resultat.

<http://www.uib.no/kul/>

Slang.no

Ungdommer i Oslo, Bergen og Tromsø er blitt bedt om å skrive ned alle slanguttrykk de kjenner til for 55 normalord. Undersøkelsen danner grunnlag for et nettbasert undervisningsopplegg som ungdommene selv kan bruke.

Tilsammen 418 elever var med på undersøkelsen, som resulterte i nesten 22 000 slangord.

– Slangord for jente toppet listen over antall svar per normalord, med nesten 900 svarord fordelt på hele 82 ulike varianter. Slangord for det mannlige kjønnsorgan kom på 2. plass, sier Kristine Hasund, som de siste tre månedene har vært fristilt fra sitt doktorgradsarbeid for å arbeide spesielt med dette slangprosjektet. – Det er tankevekkende at hele 30 % av slangordene for jente er negative. Ordet gutt kom langt ned på listen over antall svar per normalord, faktisk helt nede på en 14. plass, og her var langt færre av slangordene negative, fortsetter Hasund.

Det er meningen at nettprosjektet skal være med på å øke ungdommenes bevissthet omkring bruk av slike slangord.

– De skal for eksempel selv tenke over hva det er som gjør et ord nedsettende og et annet ikke. Hvorfor er det negativt å kalle en jente for et felleshøl? Jo, fordi det reduserer henne til en ting, et objekt.

Undervisningsopplegget finnes på nettadressen slang.no. Her er det samlet lister med ord fra slangundersøkelsen og dessuten forskjellige arbeidsoppgaver.

– Meningen er at ungdommene skal få være språkforskere selv, forteller Hasund.

– De kan for eksempel finne ut at av de 22 000 slangordene, er 20 % engelske låneord, eller at de seks vanligste engelske låneordene er kul, party, nerd, in og cash. De kan selv få være med å klassifisere ord og få det framstilt som statistikk-søyler i beste Dagbladet-stil, forteller Kristine Hasund begeistret. Hun håper nettstedet kan bidra til å øke elevenes interesse for språkdelen av norskundervisningen.

Undervisningsopplegget blir lansert under Forskningsdagene siste uken i september.

Hip hop bygger bro

På en ungdomsklubb i Groruddalen er hele 60 % innvandrere. Man skulle tro at dette kunne skape problemer. Forsker Viggo Vestel fant det motsatte. Han fant en idyllisk øy.

– Det viser seg at ungdommene fungerer ålreit sammen og håndterer innbyrdes forskjeller på en god måte, sier Vestel, som arbeider på et doktorgradsprosjekt om populærkultur, relasjonsdannesler og hybridisering blant flerkulturelle ungdommer på Oslos østkant. Prosjektet omfatter over hundre informanter, både ungdom med norske foreldre og ungdom med foreldre født i utlandet.

– Særlig impulser fra populærkulturen, transnasjonale fenomener som hip hop og techno, er med på å bygge bro, fortsetter Vestel, som i to år har vært tilstede på ungdomsklubben på forskjellige tidspunkt, på alle åpningsdagene.

Han legger til at fenomenet hip hop riktignok kan være et tveegget sverd med sin romantisering av vold og gangsteratferd og forteller

at det har vært til løp til gjengdannelser blant ungdommene tidligere.

– Men disse tendensene er oppløst nå, sier han.

Vestel gjorde i 1993-94 en annen undersøkelse i den samme ungdomsklubben, den gang om arbeidsledig ungdom. På den tiden hadde bare rundt 20 % av ungdommene innvandrerbakgrunn.

– Det har skjedd store forandringer siden min forrige studie, slår sosialantropologen fast.

– I 1993 ville det være utenkelig å spille såkalt etnisk musikk i klubben. Men i dag spilles pakistansk popmusikk for full pinne, sier forskeren.

– Det er fascinerende å se hvordan ungdommene ikke underkommuniserer forskjellene, samtidig som de bygger et felleskap basert på likhet.

– I dag praktiserer de helt nye hilseritualer, der alle håndhilser på hverandre når de kommer og går. I tillegg har de utviklet et felles språk, sier forskeren, som har funnet 40 ord og uttrykk som stammer fra de ulike etniske bakgrunner, som alle kan og bruker.

– Jeg er imponert over hvor godt ungdommene takler situasjonen, sier Viggo Vestel.

Fortell en vits!

Mange sentrale problemer i minoritetsmiljøene kommer til uttrykk i de unges vitsefortelling, mener doktorgradsstipendiat Mari Myksvoll. Hun er en av to forskere som nå undersøker vitsets funksjon i flerspråklige og flerkulturelle miljø.

«Når en nordmann dytter en bil kalles det white power.

Når en afrikaner dytter en bli kalles det black power.

Når en marokkaner dytter en bil kalles han tyv».

Den levende vitsekulturen kan gi viktig innsikt i unges språkutvikling og språklige sosialisering. Vitsene kan også fortelle oss om tiden vi lever i og hvordan unge håndterer sin tospråklige situasjon, mener doktorgradsstipendiat Mari Myksvoll og hovedfagsstudent Torill Sjo Engen på Institutt for lingvistiske fag ved Universitetet i Oslo. De forsker på henholdsvis barn og ungdoms vitsefortellinger fra flerspråklig og flerkulturelt miljø. Begge prosjektene er underlagt paraplyprosjektet Kultur- og språkkontakt (KUSK) og er inspirert av det nederlandske forskningsprosjektet T-Cult, en nabolagsstudie fra et multikulturelt område.

– Vitsene tar gjerne opp tema som rasediskriminering og statsborgerskap, sier Myksvoll og gjenforteller en vits fortalt av en 12 år gammel gutt med marokkansk-arabisk og norsk som hjemmespråk:

– Pakistan og Tyrkia spilte fotball. Men de sloss så mye, at

dommeren kom og sa «Rødt kort.» Da fløy pakistanerne og tyrkerne på dommeren. Hvorfor tror du? Fordi de trodde det var rødt pass.

En viktig del av arbeidet til både Myksvoll og Sjo Engen består i å bygge opp en database og kategorisere de vel 1700 vitsene de har samlet til nå. I tillegg til å sortere vitser etter kjønn og etnisitet, kategoriserer Myksvoll dem også i forhold til alder og bydel. Hun deler informantene i tre grupper: minoritetsspråklige som bor i et multispråklig område, majoritetsspråklige som bor i samme område og majoritetsspråklige som bor i et enspråklig område. Ved å sammenligne de ulike gruppene vil hun undersøke forskjeller i innhold og måten vitsene blir fortalt på. Et spørsmål Myksvoll stiller er om minoritetsungdommene, som for en stor del er tospråklige, forteller flere eller færre vitser som bygger på rent språklige poeng.

– Majoritetsspråklige barn forteller gjerne vitser med eventyrstruktur. (Dette gjelder også minoritetsspråklige barn.) Vitsefortelling er først og fremst en muntlig sjanger og innholdet og deltakere i vitsehistorien kan endres uten at poenget dermed blir borte. Vi har funnet eksempler på at vitser blir tilpasset av minoritetsspråklige og tillagt elementer der for eksempel en av vitsets aktører har språkproblemer.

– Hvilken rolle spiller etnisitet i forhold til det humoristiske uttrykket?

– Her tror jeg alderen er mer sentral enn etnisiteten. I vitseforskningen opereres det med veldig klare humortyper innen de ulike aldersgruppene. I 6-7 års alderen er det veldig mye promp og bæsj, mens litt eldre forteller hverandre sex-vitser. Dette mønsteret går igjen både hos majoritets- og minoritetsspråklige. Selv om tabuer ikke er universelle, kan det av og til virke slik. Ekskrementer er et slikt tabu som gjelder på kryss av de fleste landegrenser. Selv om de samme tabuene gjelder både i norsk og engelsk kultur, kommer det ulikt til uttrykk i banning. I norsk banning forekommer oftest religiøse tabu, mens i engelsk er det oftest sex-tabu, sier Myksvoll. Det er mulig vi kan finne lignende ulikheter i språklig humor.

Både Myksvoll og Sjo Engen ser vitsefortelling som en egen kultur der barn og ungdom skaper sine egne ytringer. Gjennom vitsene kan man også lese hvordan tabuer endrer seg over tid. Mange av vitsene er eldgamle, gjerne flere hundre år, der tabuene har endret karakter gjennom tidene. Barn og unge bruker gjerne vitsehistorier til å bearbeide erfaringer, ordne virkeligheten og fenomen som ellers er vanskelig å sette ord på. Barn har for eksempel en tendens til å håndtere døden ved å fortelle spøkeshistorier. Rasisme kan være et annet tema som blir uttrykt i vitser:

– Somaliere og pakistanere forteller relativt stygge vitser om hverandre, mens de ler og tuller, sier Sjo Engen. Hun tar utgangspunkt i fire ulike grupper minoritets og majoritetsspråklige i samme ungdomsklubben. En 16 år gammel somalsk gutt forteller denne vitsen: «Vet du hva som er blant de farligste tingene i verden liksom stunt og sånt? Å løpe med brød gjennom Somalia».

– Den samme vitsen fant jeg hos en majoritetsspråklig gutt på 14 år: «Hva er det dumme du kan gjøre i livet ditt? Løpe gjennom U-landene med et brød i hånda»

Jeg oppfatter ikke vitsingen som nedlatende, men mer som en måte å snakke med hverandre på. Vitsene forteller hva som opptar dem. Der majoritetsspråklige gutter og jenter og minoritetsspråklige gutter er opptatt av blondinevitser, har minoritetsjentene litt andre interesser: De forteller gjerne vitser om moral og familieliv, sult og misforhold i verden.

Når de to gruppene som en mest naturlig vil forvente står lengst fra hverandre, forteller samme vits, kan dette være et mulig tegn på at avstanden mellom dem likevel ikke er så veldig stor: «Mitt navn er bånd. Pannebånd», er en slik «vits» som både ble fortalt av en fjorten år gammel jente med tyrkisk opprinnelse og en seksten år gammel majoritetsspråklig gutt, forteller Sjo Engen.

Livet på lissom

Lissom, sånn derre, asså, bare og atte. Er disse småordene bare meningsløse og plagsomme?

Nei, mener Kristine Hasund, som i sitt doktorgradsprosjekt søker å vise hvordan disse tilsynelatende meningsløse småordene bidrar til å danne, opprettholde og undergrave kulturelle stereotypier og på den måten er viktige byggesteiner i identitets-skapende prosesser.

– Vi trenger disse småordene til å kommunisere hvem vi er, mener Hasund.

Undersøkelsen bygger blant annet på båndopptak gjort med både øst- og vestkantungdommer fra Oslo i alderen 14-19 år. Et lignende prosjekt er gjort i en forstad utenfor London, og den bygger på folks holdninger til denne typen språkbruk. Båndopptakene omfatter samtaler gutter imellom, jenter imellom og gutter og jenter sammen.

Det er en vanlig oppfatning at det er «fisefine fjortisjenter», som er de stereotype brukerne av både *liksom* på norsk og *like* på engelsk.

– Jeg hadde håpet jeg skulle finne ut av dette bare er en fordom, men det viser seg faktisk å være tilfelle. I mitt materiale bruker vestkantjentene *liksom* 300 ganger på 1 1/2 time, mens det tilsvarende tallet for østkantgutter er åtte ganger, sier Hasund.

I tillegg til å jobbe kvantitativt, jobber hun også kvalitativt med å finne ut i hvilke samtaler og på hvilke måter småordene brukes.

– Jeg har funnet at ordet *liksom* har en dobbeltfunksjon. Det brukes både som demper og forsterker, og fungerer derfor som et slags «universalmiddel» for smidig kommunikasjon, forteller Hasund. Hun mener å se at det er typisk for «snille jenter» å bruke *liksom* som demper, for å være snille og sympatiske, for å ta fokus bort fra hva de egentlig sier.

– I mitt materiale er det blant annet to jenter som snakker sammen om at den ene ikke gjør det så bra på skolen. «Du er jo ikke *lissom* dum, *lissom*», sier den ene til den andre. Der ser vi hvordan *liksom* er med på å dempe effekten av det litt farlige ordet dum. En slags «Ikke hør på det jeg sier, hør på det jeg mener»-effekten. En annen måte å bruke *liksom* på er som forsterker, når man virkelig vil si noe dramatisk. «Det var *lissom* så kult, *lissom* so into America», sier de når de virkelig skal understreke hvor bra noe var. Det er som oftest på denne måten guttene bruker ordet, forteller Hasund, som mener den viktigste årsaken til å bruke disse småordene er at de hjelper oss til å være sammen, de skaper bånd.

Kulturdialoger

En konferanse om kommunikasjon og kulturelle grenser.

Konferansen *Kulturdialoger* vil finne sted i Tromsø 23. - 25. november. Dette er en konferanse om de utfordringer som knytter seg til kommunikasjon mellom folk med ulik kulturell bakgrunn. De fleste eksempler vil bli hentet fra den flerkulturelle nordnorske konteksten. Konferansen vil blant annet ta utgangspunkt i den nyåpnede Sapmi-utstillingen ved Tromsø museum som søker å vise hvordan samenes plass i det norske samfunnet har endret seg kulturelt og politisk i etterkrigstiden. En sentral problemstilling er hvordan forhold som innebærer nyanser og flertydighet, ofte blir forenklet i formidlingsprosessen gjennom fokuseringer og tilspissinger. Den antropologiske filmens fremstillinger av «de andre» vil være sentral i en del av programmet, samt en drøfting av hva slags forståelser som skapes gjennom visuell formidling til forskjell fra skriftlig. Interesserte kan henvende seg til Trond Thuen ved Universitetet i Tromsø (tlf. 77 64 43 60). Informasjon vil også bli tilgjengelig fra Program for kulturstudiers nettsider.

Nye bøker

Kulturstudier nr. 10

På jakt i stereotypijungelen.

Forestillinger om ikke-hvite sett gjennom norske ukeblad i 1952 og 1975

Av Solveig Moldrheim

Hudfarge har vært et av mange utgangspunkt mennesker har brukt når de skal sette hverandre i bås. Barbar, kannibal og hedning er noen av merkelappene hvite har satt på de som ikke har samme hudfarge som dem selv. Men hva har skjedd med disse forestillingene i etterkrigstiden? Boken er en systematisk studie av fire norske ukeblad, årgang 1952 og 1975, der tekstene er blitt analysert, sammenlignet og kategorisert. Hensikten har vært å jakte på vanlige forestillinger disse to årene. Kan man si at bildene ble mer positive etter som kontakten mellom mennesker med forskjellig hudfarge økte? Fantest det nye stereotypier i ukebladene, har man beholdt de gamle, og er det noe som har endret seg? Boken inngår i Program for kulturstudiers prosjekt «Norsk innvandringshistorie».

Kulturstudier nr. 11

I møte mellom ord og bilde

Av Jon Lykke

Boken handler om ord og bilder, om møter mellom to ulike tegnsystemer i illustrerte tekster, og om den betydningsproduksjonen som der finner sted. Gjennom lesninger av utvalgte litterære eksempler i kombinasjon med teoretiske refleksjoner omkring verbale og visuelle kunstarter søkes svar på det grunnleggende spørsmålet: Hva skjer i møtet mellom skrift og illustrasjoner? Boken utgår fra prosjektet: «Det egne og det andre».

Mer informasjon og online-bestilling finner du på:

<http://www.hoyskoleforlaget.no/kulturstudier/>

Det ustabile ungdomsspråket

– Ungdommane i Høyanger ser i dag ut til å gå tilbake til fleire lokale språkformer, der det tidlegare var vanleg med austlands-prega former, seier stipendiat Randi Solheim ved NTNU i Trondheim.

Solheim er i gong med eit doktorgradsprosjekt som skal kartlegge språkvariasjonar og talemålsutvikling blant ungdom i Høyanger. Etter at det i 1915 vart etablert eit aluminiumsverk på staden, utvikla Høyanger seg raskt frå å vere ei lita jordbruksbygd til å bli ein moderne industristad. Av den smeltedigelen som oppstod, voks det ikkje berre fram ein ny kultur, men også eit språk som skil seg vesentleg frå talemålet i dei nærliggjande områda.

– Eg trur det vil vere mogleg å tolke den spesielle talemålsutviklinga i Høyanger som eit uttrykk for korleis kollektive endringar i folk si identitetsoppleving, har gått parallelt med utviklinga av lokalsamfunnet, seier Solheim.

– Eg vil undersøke kva som pregar identiteten til ulike grupper av høysangerungdom i dag, og kva plass og funksjon det moderne industrisamfunnet har i deira sjølvbilete. Dette kan igjen gi utslag i talemålet, til dømes gjennom ulike språklege strategiar.

Solheim vil ta utgangspunkt i heile klassar ved ein vidaregåande skule i arbeidet. Gjennom referansar til foreldre og besteforeldregenerasjonen vil ho også seie noko om dialektutviklinga. Tidlegare har ei mindre granskning av høysangermålet blitt brukt for å illustrere ein teori om korleis ein ny dialekt blir skapt gjennom tre generasjonar: Ein lokal dialekt blir først utsett for påverknad utanfrå. Dette fører til ein periode med språkleg kaos, som til slutt stabiliserer seg i ein ny dialekt.

– Det interessante med granskninga mi, er at ungdommane representerer den fjerde generasjonen i ein slik modell. Mi oppgave blir å undersøke kva som skjer med språket i denne fasen, seier Solheim.

Sjølv om Solheim ser ein viss regressiv tendens i høysangermålet i dag, understreker ho at ungdomsspråket i seg sjølv ikkje er stabilt.

– Ungdom kjem ofte i ein mellomposisjon fordi dei eksperimenterer så pass mykje med eigen identitet og med språket sitt. Dei er derfor ikkje pålitelege kilder for korleis talemålet er og vil bli. Ungdomsspråket kan likevel seie noko om korleis utviklinga skjer. I tillegg til at dette, som i sosiolingvistikken blir kalla age-grading, er eit svært interessant fenomen i seg sjølv, seier Randi Solheim.

Fabrikken i kulturen

Fabrikken inviterer til en rekke forståelser og tilnærminger. Ikke bare er den en kjerneenhet i det moderne samfunnet, men også en nødvendig forutsetning for en rekke andre samfunnssektorer og -aktiviteter. Fabrikken er dessuten ett av de viktigste symbolene på, så vel som i det moderne. Til fabrikken knyttes bl.a. forestillinger og ideer om den industrielle utvikling, produktivitet, effektivitet, urbanisering og konsum, så vel som til "det nye", dvs. innovasjon, forskning og teknologisk fornyelse. Til sammen utgjør denne forestillingsrekken, fra innovasjon og produksjon til konsum, et rikt grunnlag for studier av kulturelle prosesser som hittil bare i mindre grad er analysert.

Prosjektets hovedmål er å bidra til en forståelse av fabrikken som moderne kulturelt fenomen ved å undersøke fabrikkens kulturer, fabrikken i kunsten, kunsten i fabrikken og fabrikken som kulturelt forbilde. Undersøkelsen tar utgangspunkt i en verkbasert og antropologisk kulturforståelse.

Prosjektleder: Håkon With Andersen, 73 59 64 39
hakon.andersen@hf.ntnu.no

Notiser:

Hanna Arendt:

The Angel of History is Looking Back

9. – 10. oktober blir det arrangert en Hanna Arendt-konferanse i Trondheim i regi av "Blikket-prosjektet". Hannah Arendt er blant de fremste tenkere innenfor feltet politikk, etikk og estetikk i det 20. århundre. Særlig i løpet av det politisk turbulente 90-tallet har hennes tenkning møtt en stadig stigende interesse. Konferansen vil fokusere på Hannah Arendts innsats som tenker innenfor områdene politikk, estetikk og historie. Henvendelse til: Inger.Vaarum@hf.ntnu.no eller tlf: 73 59 76 86.

Ord, bilde, tone

- Kunststartenes møte med sine "Andre"

Konferansen *Ord, bilde, tone* arrangeres av prosjektet «Det egne og det andre» ved NTNU, og finner sted i Trondheim 5. og 6. oktober 2000. Konferansen vil utforske kunststartenes forhold til hverandre, bruddflater mellom dem og de punkter hvor den enkelte kunststart går ut over sine grenser og blir flermedial. Om kvelden den 5. oktober blir det arrangert et konsertprogram i tilknytning til konferansen. Kontaktperson for konferansen er Frode Helland (tlf. 735 96414/epost frode.helland@hf.ntnu.no) ved NTNU.

Høstseminar i kulturpolitisk nettverk

Kulturpolitisk forskernettverk inviterer i samarbeid med Nordisk Kulturpolitisk Tidsskrift til høstseminar 23. – 24. oktober 2000. Seminaret er i år lagt til Bø i Telemark. I tillegg til forskere, er ansatte i kulturorganisasjoner, kulturadministrasjon og forskningsadministrasjon velkommen som deltakere på seminaret. Påmeldingsskjema finner du på våre hjemmesider.

Journaliststipendier

Program for kulturstudier har tildelt tre stipendier til journalister. Stipendiene gikk til Rune Ytreberg (NRK-Troms), Janne Kjellberg (NRK kultur) og Håkon Høydal (frilansjournalist).

Kunnskapsgrunnlag for ny kulturmelding

Program for kulturstudier og Kulturdepartementet samarbeider om en seminarrekke som skal danne et forskningsbasert kunnskapsgrunnlag for den nye kulturmeldingen. Gjennom tre arbeidsseminarer vil tredivet kulturforskere presentere og diskutere sentrale problemstillinger knyttet til utviklingstrekk i norsk kultur- og samfunnsliv. Bidragene til seminarene vil senere bli utgitt i skriftserien Kulturstudier.

Nyhetsbrev fra Program for kulturstudier

kommer ut fire ganger i året.

Utgiver: Senter for kulturstudier
Adresse: Fastings Minde, Haakon Sheteligs plass 11,
5007 Bergen
<http://www.uib.no/kul/>
kulturstudier@kul.uib.no

Redaktør: Morten Steffensen
tlf. 55 58 90 35/ fax. 55 58 98 09
morten.steffensen@kul.uib.no

Journalister: Marit Eikemo og Mia Kolbjørnsen
Camera tekst og bilder as